

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра цивільного, господарського та екологічного права

Вибіркова навчальна дисципліна:
Інвестиційне право

Тема 6.

Правовий режим іноземного інвестування.

професор кафедри ЦГЕП

Лектор:

доктор юридичних наук, професор Чабаненко М.М.

Розробники: Чабаненко М.М.

Для студентів напрямів підготовки:

Доступне для завантаження на сайті кафедри:

для магістрів спеціальності 081 «Право»

<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=6875>

ПЛАН:

1. Поняття іноземних інвестицій та їх ознаки
2. Поняття захисту іноземних інвестицій
3. Джерела правового регулювання в сфері іноземних інвестицій
4. Принципи правового регулювання в сфері іноземних інвестицій

Література:

1. Мілаш В. С. Господарське право : навч. посіб. для підгот. до іспитів / В. С. Мілаш. 7-ме вид., змін. – Харків : Право, 2021. 402 с.
2. Господарське право : навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання) / Подцерковний О. П., Добровольська В. В., Зятіна Д. В., Будурова Г. М. Одеса, 2021. 166 с. URL: Господарське право (Загальна частина) : підручник / за ред. В.С. Щербини, В. В. Резнікової. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 588 с.
3. Інвестиційне право : навч. посіб. у схемах і табл. / Л. В. Крупа. – Харків : Право, 2021. – 58 с.
4. Конспект лекцій «інвестиційне право» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Менеджмент» спеціальності 073 «Менеджмент» денної форми здобуття вищої освіти. Миколаїв. 2022. 83 с.
5. Лактіонова О. А. Навчальний посібник з дисципліни «Інвестування» / О. А. Лактіонова. Донецький національний університет імені Василя Стуса – Вінниця: «» 2019. 256 с.
6. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. Відомості Верховної Ради. 1991. № 47. ст.646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
9. Про режим іноземного інвестування. Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР. Відомості Верховної Ради. 1996. № 19. ст.80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>

ВСТУП

Відповідно до ст.1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», який є загальним у сфері інвестиційної діяльності, інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект.

Згідно з ст.1 Закону України «Про режим іноземного інвестування», іноземні інвестиції - цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

1. Поняття іноземних інвестицій та їх ознаки

Сутнісні ознаки іноземних інвестицій:

1. Іноземні інвестиції як цінності. Відповідно до ст.2 Закону, іноземні інвестиції здійснюються у вигляді іноземної валюти; валюти України; рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав; акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав; грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань; будь-яких прав інтелектуальної власності; прав на здійснення господарської діяльності; інших цінностей відповідно до законодавства України. Характерною особливістю вказаних цінностей є їх грошове вираження, тобто для кожного з них може бути встановлена вартість у певній валюті;

2. Вкладення цінностей здійснюється певними суб'єктам - іноземними інвесторами. Згідно з положенням ст.1 Закону іноземними інвесторами є юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого, б5 ніж законодавство України; фізичні особи - іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності; іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України;

3. Вкладення цінностей в об'єкти інвестиційної діяльності. Відповідно до ст. 4 Закону, іноземні інвестиції можуть вкладатися в будь-які об'єкти, інвестування в які не заборонено законами України. Таким чином іноземні інвестори не можуть вкладатися в об'єкти, що є вилученими з цивільного обороту.

4. Інвестування відбувається відповідно до законодавства України. Законодавством чітко визначені види, форми та порядок здійснення іноземних інвестицій. Виходячи за рамки цих відносини певні вкладення не можна буде визнати іноземними інвестиціями, а значить на них не буде поширюватись правовий режим щодо їх захисту, гарантій чи надання пільг.

5. Метою інвестицій є отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. На мою думку, мета інвестицій є ключовою ознакою іноземних інвестицій, саме з цієї причини приділити особливу увагу саме цій ознаці.

6. Отримання певного економічного результату в вигляді прибутку шляхом здійснення інвестицій можна охарактеризувати як підприємницьку діяльність. Таким чином, інвестиціям також притаманна ризиковість, що виходить з визначення поняття «підприємництво», що викладене у ст. 42 Господарського кодексу України. Мова йде про те, що вкладаючи власні кошти, інвестор несе ризик щодо неможливості їх повернення чи отримання прибутку.

2. Поняття захисту іноземних інвестицій

В ст. 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» «захист інвестицій - це комплекс організаційних, технічних та правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, бб досягненню цілі внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій».

Ознаки захисту іноземних інвестицій:

- 1) захист може здійснюватися з боку приймаючої країни, іноземного інвестора (самозахист) чи міжнародної інституції (арбітражу);
- 2) захист здійснюється з метою захисту прав та легітимних очікувань інвесторів;
- 3) захист охоплює дії щодо превенції та відновлення порушених прав інвесторів;
- 4) охоплює матеріально-правові та процесуально-правові норми (процесуальні норми стосуються реалізації гарантій захисту та вирішення спорів);
- 5) необхідність забезпечення ефективного балансу публічно-правових та приватно-правових інтересів учасників інвестиційних відносин. Таким чином, відсутність чіткого розуміння щодо точки відліку можливості захисту інвестицій, жодним чином не можна вважати ефективним правовим регулюванням вказаного питання. Захист іноземних інвестицій є цілим комплексом заходів, який включає захист суб'єктивних прав та законних інтересів інвесторів та здійснюється на основні матеріально-правових та процесуально-правових норм.

3. Джерела правового регулювання в сфері іноземних інвестицій

Оскільки інвестиційне право є комплексним, то його правове регулювання має певну умовну структуру. Універсальний рівень Багатосторонні угоди. На сьогодні не існує жодної багатосторонньої угоди чи іншого міжнародно-правового акту універсального характеру, який би комплексно вирішував питання правового регулювання здійснення інвестицій, а не лише певні окремо питання щодо їх здійснення чи вирішення інвестиційних спорів. Особливе місце серед них в системі джерел міжнародного інвестиційного права займають Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами 1965 р. (відома як Вашингтонська конвенція) та Сеульська конвенція 1985р. про заснування багатостороннього агентства з гарантій інвестицій.

Ці два акти об'єднує те, що з їх підписання було утворено міжнародні інституції, діяльність яких була направлена на захист прав та інтересів суб'єктів інвестиційних відносин. Відповідно до ст. 54 Вашингтонської конвенції: «кожна Договірна держава визнає рішення Арбітражу, яке прийняте у відповідності з цією Конвенцією в якості зобов'язуючого та яке забезпечує виконання грошових зобов'язань, покладених рішенням Арбітражу, в межах своєї території, так якби це було остаточне рішення судового органу цієї держави». Основним досягненням Вашингтонської конвенції справедливо вважають зміну парадигми вирішення інвестиційних спорів, оскільки до цього часу не існувало відповідної платформи, а більшість спорів між приймаючими країнами та інвесторами вирішувались за допомогою дипломатичних каналів. Одночасно з підписання Сеульської конвенції 1985 року було утворено Багатостороннє агентство з гарантій інвестицій (БАГІ). «Сеульська конвенція на багатосторонній універсальній основі розвиває концепцію надання іноземним інвесторам в країнах, що розвиваються фінансових гарантій від некомерційних ризиків. На момент її укладення майже всі розвинені країни створили відповідні національні агентства, державні структури з надання своїм громадянам гарантій від некомерційних ризиків у зв'язку з інвестиціями в країни». Конвенція відносить до некомерційних ризиків обмеження на переведення валюти, експропріацію, відмову приймаючої країни від виконання договору, а також війни чи громадські заворушення.

Конвенцією, що безпосередньо не стосується інвестиційної діяльності, проте важлива в контексті вирішення інвестиційних спорів та забезпечення 68 виконання арбітражних рішень щодо інвестицій є Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йоркська Конвенція 1958 року).

Відповідно до ст.1 цієї Конвенції: «Ця Конвенція застосовується до визнання та виконання арбітражних рішень, що винесені на території держави іншої, ніж держава, де заявлене клопотання про визнання та виконання таких рішень, у спорах, сторонами, в яких можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Вона застосовується також до арбітражних рішень, які не вважаються внутрішніми рішеннями в тій державі, де запитується їх визнання та виконання». Важливі положення про суверенітет держави щодо регулювання питання іноземних інвестицій закріплені в Хартії економічних прав і обов'язків держав.

Згідно з ст. 2 Хартії: «Кожна держава має право регулювати і контролювати іноземні інвестиції в межах дії своєї національної юрисдикції відповідно до національного законодавства і національних інтересів. Жодна держава не може бути примушена до надання пільгового режиму іноземним інвестиціям». Як вже згадувалось вище, інвестори можуть звернутись за захистом своїх прав до ЄСПЛ. Відповідно до ст.1 Протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права».

Вчені, які займаються вивчення міжнародного інвестиційного права також звертають увагу на угоди, що були розроблені Світовою організацією торгівлі. Серед них Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та Генеральна угода з торгівлі послугами. Ці договори безпосередньо не стосуються правового регулювання іноземних інвестицій, проте містять важливі норми щодо їх захисту.

Двосторонні інвестиційні договори (далі - ДІД). За допомогою укладення ДІД сторони можуть домовитись щодо надання інвесторам певних стимулів чи заохочень, а також надати додаткові гарантії стабільності режиму інвестування та встановити додаткові механізми захист осіб, що вкладають капітали від можливої дискримінаційної поведінки чи експропріації. Відповідно до даних «Доповіді про світові інвестиції» (2019 р.) ЮНКТАД, станом на 2019 рік в світі загалом укладено 2932 двосторонніх інвестиційних договорів. Варто відмітити, що така величезна кількість договорів свідчить про ефективність цієї способу визначення характеру відносин між сторонами. Що ж до України, то відповідно до даних Офісу з фінансового та економічного аналізу у ВРУ, чинних міжнародних двосторонніх Угод про сприяння та взаємний захист інвестицій в яких наша країна є стороною, близько 70 договорів. Міжнародні звичаї. Існує два підходи до розуміння міжнародного звичаю. Відповідно до першого, звичаєм визнаються неписані правила поведінки, юридичну силу яких визнано самими суб'єктами. Інший підхід передбачає первісне формулювання норм в міжнародних договорах чи неправових актах, а в подальшому отримують визнання як норми загального міжнародного права.

4. Принципи правового регулювання в сфері іноземних інвестицій Недискримінація.

Відповідно до принципу недискримінації обмежувальні заходи повинні застосовуватись до всіх без виключень інвесторів, що задіяні в певній сфері. Обмеження не повинні мати вибіркового характеру. Прозорість/передбачуваність. Регуляторні заходи, що здійснюється державою, повинні бути максимально прозорими, повідомлення про їх застосування мають бути здійснені своєчасно аби інвестори мали змогу передбачити можливі наслідки чи результати. Пропорційність в нормативному регулюванні.

Обмеження щодо умов інвестиційної діяльності повинні бути співрозмірними публічним інтересам. Таким чином, обмеження повинні бути застосовані лише у разі «виключних умов», коли не можливо усунути наслідки негативних явищ іншим шляхом. Міжнародні механізми відповідальності.

При виникненні суперечок між приймаючою країною та іноземним інвестором, такий спір може бути розглянутий у відповідному міжнародному органі вирішенні спорів.

Висновки

Центральним нормативним актом в сфері інвестицій є Закон України «Про інвестиційну діяльність». Законом визначено правовий статус інвесторів, їхні права та обов'язки, а також сформульовані дефініції основних понять в сфері інвестування.

Окремі розділи Закону присвячені державному регулюванню інвестиційної діяльності, гарантії прав суб'єктів інвестиційної діяльності та захисту інвестицій. Встановлення спеціального режиму іноземного інвестування та відповідну появу спеціального законодавства в цій сфері було ознаменовано прийняттям в 1991 році Закону «Про захист іноземних інвестицій на Україні». Закон містить лише 7 статей та в ньому закріплені базові положення щодо захисту інтересів інвесторів в Україні. Крім вказаних законів, систему правового регулювання іноземних інвестицій складають Господарський, Цивільний, Земельний та Податковий кодекси України, Закони України «Про інститути спільного інвестування»; «Про інноваційну діяльність»; «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон»; «Про концесію»; «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»; «Про державно-приватне партнерство»; «Про угоди про розподіл продукції»; «Про зовнішньоекономічну діяльність»; «Про міжнародні договори України»; «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць»; «Про міжнародне приватне право»; «Про валюту і валютні операції». Система правових актів щодо питання іноземного інвестування не обмежена нормативними актами на рівні законів. Певні норми закріплені на рівні підзаконних нормативно-правових актів, серед яких розпорядження та постанови Кабінету Міністрів України, а також укази Президента.

ТЕМА 6. Правовий режим іноземного інвестування

План

1. Поняття іноземних інвестицій
2. Види, форми і об'єкти іноземних інвестицій
3. Іноземні інвестори
4. Концесійні договори, договори (контракти) щодо виробничої кооперації, спільного виробництва та інших видів спільної інвестиційної діяльності
5. Підприємства з іноземними інвестиціями
6. Майнові права іноземних інвесторів
7. Національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності та особливості його застосування для іноземних інвесторів

Ключові слова та поняття: інвестиція, цінність, інтелектуальна цінність, підприємницька діяльність, прибуток, соціальний ефект, інвестиційна діяльність, об'єкти інвестиційної діяльності суб'єкти інвестиційної діяльності, інвестори, учасники інвестиційної діяльності, іноземні інвестори, іноземні інвестиції, інвестиційний процес, інвестиційний ринок, суб'єкти інвестиційної діяльності, інвестиційний проект, інвестиційний комплекс, макроекономічні чинники інвестиційної діяльності, юридичне забезпечення інвестиційної діяльності, капіталовкладення, інноваційна діяльність, інвестування в обігові кошти.